

IDENTITET IZMEĐU PRESUDE I OPTUŽBE

UVOD

Pitanjem objektivnog identiteta presude i optužbe sudovi prvog i drugog stupnja susreću se gotovo svakodnevno, riječ je o jednom od najsuptilnijih, najsloženijih ali i najspornijih pitanja kako sudske prakse tako i pravne znanosti.

Štoviše, o ovom pitanju u posljednje vrijeme piše se vrlo rijetko, iako svi koji su se njime bavili dijele stanovište da je riječ o «veoma suptilnom i posebno teško rješivom pitanju krivičnog postupka, i to kako sa stajališta zakonske regulative tako i sa stajališta procesne teorije i sudske prakse».¹

Tako smatra i B. Petrić, koji misli da je pitanje objektivnog identiteta sporno i teoretski i praktično, a riječ je o pitanju koje se u našem pravnom sustavu nametnulo tek poslije 1873. godine.²

Primjerice donedavni predsjednik kaznenog odjela Vrhovnog suda Republike Hrvatske Milan Petranović smatra da je riječ o jednom od «najsuptilniji pitanja i najspornijih problema kaznenoprocenog prava, a istodobno i u praksi u kojoj se zauzimaju različita stajališta».³

Još 1950. godine, u vrijeme važenja ZKP-a iz 1948. godine, unatoč teškoćama koje su ostale do današnjih dana, čini se da se sudska praksa pa i pravna znanost zalagala za šire tumačenje odnosa objektivnog identiteta presude prema optužbi.⁴

Prema tadašnjem stanovištu sudske prakse, sud je prilikom donošenja presude vezan za djelo koje je predmet optužbe, a pojam «djelo» smatralo se da se odnosi na «događaj u stvarnosti» koji je prouzročen ljudskom radnjom. Predmet presude je djelo iz optužnice, kakvim se ukazuje na osnovu rezultata glavne rasprave. Istovjetnost djela prema tom stanovištu postoji ako se presuda i optužba odnose na isti događaj iz prošlosti, na isti sklop činjenica koji predstavljaju obilježje jednog kaznenog djela ili više kaznenih djela u idealnom stjecaju.⁵

Prema tom stanovištu, objektivni identitet neće biti promijenjen ako se mijenja vrijeme i mjesto izvršenja djela, način izvršenja, svojstvo predmeta, svojstvo subjekta (optuženika), sadržaj optuženikove volje (namjera ili nehaj), posljedice.

¹ M. Grubiša: Pitanje objektivnog identiteta presude i optužbe prema Zakonu o krivičnom postupku iz 1976. godine, N.Z. br. 2/83

² B. Petrić: Identitet presude i optužbe., Naša zakonitost br. 9-10/58

³ M. Petranović: Neka razmatranja o problematici identiteta presude i optužbe, Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva ;Inženjerski biro, Zagreb, svibanj 2001. g.

⁴ N. Smajić: O odnosu presude prema optužbi; NZ 3-4/50

⁵ N. Smajić: O odnosu presude prema optužbi; NZ 3-4/50 str.143,144

Kod takvog poimanja identiteta između presude i optužbe, sud je mogao osuditi za kazneno djelo razbojništva iako je tužitelj optužio kao krađu, presudom je mogao obuhvatiti sve radnje izvršenja produljenog djela, neovisno što nisu obuhvaćene optužbom, mogao je kod optužbe za pokušaj osuditi za dovršeno djelo i obrnuto, dakle sukladno činjeničnim utvrđenjima mogao je djelo mijenjati i u korist i na štetu optuženika.

Ovo pitanje u punom opsegu nametnulo tek nakon donošenja Zakona o krivičnom postupku iz 1953. godine, jer se sve do tada problem identiteta presude i optužbe tumačio uglavnom u širem smislu, dakle u smislu identiteta povijesnog događaja.

Jer, do donošenja zakonika o sudskom kaznenom postupku iz 1929. godine bio je na snazi, na našem pravnom području Hrvatski ZKP iz 1875. godine, koji je po uzoru na austrijski i njemački postupovni zakon prihvaćao širu koncepciju identiteta presude i optužbe, pa iako neki smatraju⁶ da je ZSKP/29 usvojio koncepciju stroge vezanosti suda za djelo iz optužbe, sudska praksa pa i pravna znanost tumačili su ga u okviru šire koncepcije, kao što je u širem smislu tumačeno pitanje identiteta između optužbe i presude u vrijeme važenja ZKP iz 1948. godine.

Nakon donošenja ZKP-a iz 1953. godine uslijedila je živahna polemika u znanstvenim krugovima o tom pitanju, o čemu je iscrpno pisao Grubiša,⁷ ali i drugi.

Neki autoriteti tadašnje pravne misli pojam identiteta između presude i optužbe tumačili su u užem smislu, a neki u širem, svaki je iznosio svoje argumente, a sudska praksa s pravom je prihvatila uže tumačenje, koje je međutim, dodatno sužavano na pitanju istovrsnosti zaštitnog objekta, pa je problem ostao neriješenim sve do današnjih dana, a da je riječ o «teško rješivom pitanju kaznenog postupka» pored Grubiše priznaju svi koji su o tome pisali.

Prema vladajućem užem tumačenju pitanja objektivnog identiteta između presude i optužbe, identitet djela je sačuvan ako djelo u presudi bude isto ili *d r u k č i j e* od onog iz optužbe, ali ni u tom slučaju ne smije biti teži za optuženika od onog sadržanog u optužbi; optužba je prekoračena ako sud optuženika oglasi krivim za drugo djelo nego što je ono iz optužbe, pa je i onda kada je i ono lakše od djela kojom ga tereti optužnica.

Unatoč naoko jednostavnosti ove formulacije, ostalo je pitanje kada je djelo **drugačije** a kada **drugo**.

O tome je već dovoljno napisano, te smatramo nepotrebnim ponavljati.

Međutim, kako sudska praksa i nadalje ima velikih teškoća i spoticanja upravo na ovom pitanju, namjera nam je ponovno ga aktualizirati, na primjeru iz prakse ukazati na koji način i u kojim aspektima problem identiteta odražava u kaznenom postupku, a kako bi zakonodavac, pa makar i potaknut argumentima pravne znanosti preuredio rješenje iz postojećeg zakona, odnosno kako bi sudska praksa eventualno odstupila od nekih već zauzetih stanovišta, kojima se i inače uže poimanje objektivnog identiteta još više sužava.

⁶ primjerice Grubiša: *Krivični postupak*, Postupak o pravnim lijekovima, Zagreb 1987. str. 88. fusnota 85

⁷ M.Grubiša: Pitanje objektivnog identiteta presude i optužbe: N.Z. 9-10/60; Pravilo za praktično rješavanje pitanja objektivnog identiteta presude i optužbe: N.Z. 11-12/60

Pritom smatramo nepotrebnim ponavljati argumente onih autora koji brane širi pristup ovom pitanju u odnosu na one koji se zalažu za uže (striktno) tumačenje, jer je naš zakonodavac prihvatio uže tumačenje i tu više nema dvojbe.

Isto tako smatramo da su u pravnoj literaturi dovoljno obrađena pravila za praktično rješavanje pitanja objektivnog identiteta presude i optužbe, o čemu su pisali Grubiša i Petranović.⁸

II. IDENTITET PRESUDE I OPTUŽBE U SUDSKOJ PRAKSI

Kazneni postupak ima za cilj osigurati da nitko nedužan ne bude osuđen, a s druge strane da se počinitelju kaznenog djela izrekne kazna ili druga mjera uz uvjete koje predviđa zakon na temelju zakonito provedenog postupka, pred nadležnim sudom, što je propisano čl. 1. st. 1. Zakona o kaznenom postupku (NN 110/1997), 27/98, 58/99, 112/99, 58/02).

Dakle cilj je da u pravičnom postupku počinitelj kaznenih djela odgovara za počinjeno kazneno djelo, a s druge strane da nitko nedužan ne bude osuđen.

Pravičnost postupka ogleda se u «jednakosti oružja», između tužitelja i optuženika, što bi nadalje značilo da je zakonodavac dužan osigurati tužitelju dostatne zakonske instrumente za postizanje osuđujuće presude za počinitelja kaznenog djela, ali isto tako osigurati optuženiku pravo na obranu od neosnovanih optužbi pri čemu sud mora biti nepristranim arbitar tog «dvoboja».

Na primjerima koji slijede pokazat ćemo kako se javlja spoticanjem upravo na pitanje objektivnog identiteta između presude i optužbe.

Primjer 1:

Neposredni povod nastanku ovog članka je kazneni predmet Županijskog suda u Zadru br. K-20/93, u kom predmetu je M.Č. prvotno optužen za jedno kazneno djelo pokušaja ubojstva iz čl. 35. st. 1. tadašnjeg KZRH na štetu dvije osobe, prvostupanjskom presudom oglašen krivim za kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti iz čl. 51. st. 2. u sv. st. 1. KZRH, da bi potom po izmijenjenoj optužnici ponovno bio oglašen krivim za isto kazneno djelo, te konačno drugostupanjskom presudom oslobođen od optužbe za kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti iz čl. 50. st. 2. tadašnjeg KZRH.

U ovom predmetu prvotnom optužnicom optuženika se tereti da je 10. srpnja 1992. godine u 23,58 sati, a nakon kraće prepirke sa I.V. i B.S., iz sobe uzeo ručnu bombu «kašikaru», izišao iz stana u namjeri da liši života I.V. i B.S., a također da ugrozi život i tijelo ostalih građana u susjednim zgradama, istu aktivirao i bacio u prozor sobe u kojoj su se za stolom tik do prozora nalazili navedeni oštećenici, držeći da će bomba tamo eksplodirati, ali bombu nije uspio ubaciti u tu prostoriju jer je bomba prije eksplozije udarila u metalnu rešetku ispod prozora od kojeg se odbila te eksplodirala u ručnim kolicima ispod prozora.

⁸ M. Grubiša: Pravila za praktično rješavanje pitanja objektivnog identiteta presude i optužbe., NZ 11-12/60;
M. Petranović: Neka razmatranja o problematici identiteta presude i optužbe; Aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva, Inženjerski biro, svibanj 2001. godine,

Prema optužnici, takvim činom optuženik je počinio krivično djelo protiv života i tijela – pokušaj ubojstva dvije osobe iz čl. 35. st.1. KZRH u sv. sa čl. 19. st. 1. OKZRH.

Prvostupanjskom presudom tadašnjeg Okružnog suda u Zadru br. K-40/92 od 20. studenog 1992. godine, optuženik je oglašen krivim što je navedenog dana, u navedeno vrijeme i mjestu, nakon prepirke sa oštećenicima aktivirao ručnu bombu zvanu «kašikara» i bacio ju u dvorište zgrade ispod prozora stana, da zaplaši oštećenike, pa da je na taj način ugrozio sigurnost navedenih osoba ozbiljnom prijetnjom da će napasti na njihov život i tijelo i izazvao veću uznemirenost građana, pa da je time počinio kazneno djelo protiv slobode i prava građana – ugrožavanja sigurnosti iz čl. 51. st. 2. u sv. st. 1. tadašnjeg KZH.

Odmah je uočljivo da je optuženik optužen za kazneno djelo ubojstva počinjenoga s namjerom (doduše iz manjkavog činjeničnog opisa optužnice nije jasno radi li se o izravnoj ili neizravnoj namjeri) dok je prvostupanjskom presudom optuženik oglašen krivim za kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti iz tadašnjeg čl. 51. st. 2. KZRH.

Pritom je prvostupanjski sud iz činjeničnog opisa optužbe eliminirao kao nedokazane tvrdnje «u namjeri da liši života I.V. i B.S.... u čemu nije uspio zahvaljujući samo slučaju..», ali su dodate riječi «da ih zaplaši», sukladno činjeničnom utvrđenju prvostupanjskog suda.

Prvostupanjski sud u obrazloženju svoje presude navodi da je izmijenio «u nebitnom dijelu činjenični opis djela izostavljanjem subjektivnog elementa krivičnog djela iz optužnice koji se odnosi na namjeru optuženika da oštećenika liši života « te da je optuženika oglasio krivim za lakši oblik krivičnog djela – ugrožavanja sigurnosti, smatrajući da «nije povrijedio identitet optužbe a niti optužbu prekoračio».

Pored toga, prvostupanjski sud navodi da nije imao mogućnosti optuženika oglasiti krivim za kazneno djelo iz čl. 153. tadašnjeg KZRH (dovođenje u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom), jer da bi time povrijedio identitet optužbe.

Po žalbi optuženika koji je uložio iz svih žalbenih razloga prvostupanjska presuda ukinuta je rješenjem VSH- br. I.Kž-1248/1992-3 od 27. siječnja 1993. godine, te je predmet vraćen na ponovno suđenje.

Iz obrazloženja drugostupanjske odluke vidljivo je da drugostupanjski sud smatra da je prvostupanjski sud prekoračio optužbu time što je optuženika oglasio krivim za drugo kazneno djelo u odnosu na optuženo, «jer se u konkretnom slučaju ne radi o **drugačijem** krivičnom djelu već se radi o **drugom** krivičnom djelu».

Prema drugostupanjskom sudu krivično djelo iz čl. 51. st. 1. i 2. KZRH u odnosu na krivično djelo iz čl. 35. st. 1. KZRH ima» sasvim drugi zaštitni objekt, sasvim drugi motiv, cilj i slično».

Pritom drugostupanjski sud upozorava sud prvog stupnja da će u ponovljenom postupku morati voditi računa o tome da «svaka intervencija u optužbu kojom se dira u objektivni identitet presude i optužbe traži prethodnu intervenciju javnog tužitelja, što je u konkretnom slučaju izostalo».

U ponovljenom postupku državni odvjetnik mijenja činjenični opis optužbe na način da izostavlja tvrdnju kako bi optuženik imao namjeru bombu ubaciti u stan i usmrtno oštećenike, ustvrđujući da je isti postupao «da ih zaplaši...», bombu bacio u dvorište zgrade ispod prozora, pa je bomba eksplodirala na metalnim kolicima, koja eksplozija bombe noću u strogom centru grada je uznemirila i druge građane, a posebice stanara zgrade obitelj T. i obitelj Š., pa da je ozbiljnom prijetnjom da će napasti na život i tijelo navedenih osoba i izazvao veću uznemirenost građana, čime da je počinio kazneno djelo protiv slobode i prava građana – ugrožavanjem sigurnosti iz čl. 50. st. 2. u sv. st. 1. KZRH.

Presudom br. K-20/93 od 27. kolovoza 1993. godine optuženik je oglašen krivim za kazneno djelo kako ga je činjenično i pravno u izmijenjenoj optužnici naznačio državni odvjetnik.

Žalbu je podnio optuženik iz svih žalbenih razloga, a drugostupanjski sud presudom br. I-Kž-847/1993 – 4 od 27. prosinca 1993. godine uvažava žalbu optuženika, preinačuje prvostupanjsku presudu te ovoga oslobađa od optužbe.

Iz obrazloženja drugostupanjske presude proizlazi kako drugostupanjski sud smatra da činjenični opis kaznenog djela iz prvostupanjske presude ne sadrži obilježja kaznenog djela ugrožavanja sigurnosti.

Sa tim stanovištem drugostupanjskog suda moramo se složiti, jer kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti iz tadašnjeg čl. 50. st. 1. KZRH čini onaj tko ugrozi sigurnost neke osobe ozbiljnom prijetnjom da će napasti na život ili tijelo te osobe ili njoj bliske osobe.

Drugostupanjski sud ispravno drži da je utuženim ponašanjem optuženik ugrozio sigurnost oštećenika, ali ne ozbiljnom prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, jer prijetnja podrazumijeva neki budući napad.

A kako je optuženik oglašen krivim da je aktivirao ručnu bombu kako bi zastrašio oštećenike i kako je izostala prijetnja budućim napadom, to da nije riječ o utuženom kaznenom djelu ugrožavanja sigurnosti.

S druge strane drugostupanjski sud smatra da bi postupak optuženika (pod uvjetom da je izazvao opasnost za život i tijelo oštećenika ili nekih drugih osoba ili imovinu većeg opsega) «mogao predstavljati krivično djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom iz tadašnjeg čl. 146. st. 1. KZRH, ali se optuženik ne tereti za izazivanje takve opasnosti».

Stoga drugostupanjski sud zaključuje da činjenični supstrat optužbe ne predstavlja kazneno djelo iz čl. 50. st. 2. u sv. st. 1. KZRH, a kako se optužnicom ne stavlja na teret niti izazivanja opasnosti za život ili tijelo ljudi ili za imovinu većeg opsega, pa «radnja optuženika ne predstavlja krivično djelo, pa je sud prvog stupnja povrijedio krivični zakon u odredbi čl. 355. t. 1. ZKP-a kada je optuženika oglasio krivim za inkriminirano mu djelo» zbog čega drugostupanjski sud optuženika oslobađa od optužbe temeljem čl. 340. t.1. ZKP-a, dakle smatra da djelo za koje se optuženika tereti po zakonu nije kazneno djelo.

I ovo stanovište drugostupanjskog suda držimo besprijekornim.

Naime, iz činjeničnog opisa djela za koje se optužnicom tereti optuženika ne proizlazi biće kaznenog djela ugrožavanja sigurnosti.

Postojanje prijetnje da će se napasti život ili tijelo neke osobe je nužan uvjet da bi postojalo kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti iz čl. 50. st. 1. KZRH, a za st. 2. istog članka koji predstavlja kvalificirani oblik osnovnog djela, traži se da je isto počinjeno prema većem broju osoba ili je izazvao veću uznemirenost građana.

Drugostupanjski sud ispravno zaključuje da u činjeničnom opisu djela iz konačno postavljene optužnice ne proizlazi niti biće kaznenog djela dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom iz tadašnjeg čl. 153. st. 1. (kasnijim izmjenama čl. 146.st. 1. KZRH).

Naime, da bi postojalo ovo kazneno djelo potrebno je da se općeopasnom radnjom ili sredstvom izazove konkretna opasnost za život ili tijelo ljudi ili imovinu većeg opsega.

U konkretnom slučaju u činjeničnom opisu optužbe niti se ne tvrdi da bi za bilo koga nastala konkretna opasnost, tvrdi se da je došlo do uznemirenja građana, što istovremeno ne znači da su isti bili u takvoj opasnosti.

Stoga s pravom drugostupanjski sud smatra da ono djelo koje je državni odvjetnik optužnicom optuženiku stavio na teret nije kazneno djelo, jer ne sadrži bitna obilježja niti utuženog, a niti drugog kaznenog djela.

Smatramo da prvostupanjski sud nije imao mogućnosti činjeničnom opisu iz optužbe dodati onaj dio činjeničnih utvrđenja koji bi doveo do nove pravne oznake djela – kaznenog djela dovođenje u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom, jer bi time bio narušen objektivni identitet optužbe, ali tim prije bi bilo narušeno načelo zabrane reformatio in peius, obzirom da je prvostupanjska presuda ukinuta po žalbi optuženika, te bi dodavanje svake nove kriminalne količine na štetu optuženika bilo protivno tom načelu.

Međutim, unatoč pravilnosti odluka suda drugog stupnja ostaje za nepravnike začuđujuća činjenica da je oslobođen od optužbe optuženik za kojega je dokazano da je usred noći u centru Grada Zadra, nakon svađe i prepirke sa dvojicom oštećenika uzeo ručnu bombu i aktivirao ju ispod prozora stana u kojemu su ovi sjedili i to u blizini prozora «jer djelo za koje se optužuje nije kazneno djelo».

Da stvar bude zanimljivija, valja primijetiti da je optuženju prethodila istraga u svezi sa istim događajem, te da je istraga otvorena zbog kaznenog djela dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnim sredstvom iz čl. 153. st. 1. KZRH.

Gornji predmet izložili smo cjelovito sa aspekta potreba ovog rada koji ima za cilj ukazati na praktične probleme koji se in concreto pojavljuju pred sudovima, što je česta pojava kod kaznenih djela izazivanja prometne nesreće, zlorabe položaja i ovlasti, ugrožavanja sigurnosti općeopasnom radnjom ili sredstvom, ali i drugih kaznenih djela.

Primjer 2:

Upućujemo na rješidbu VSH br. 1 KŽ-386/00 – 3 u kojoj taj sud zauzima stanovište da je Županijski sud u Zadru kao sud prvog stupnja prekoračio optužbu i počinio apsolutno bitnu

povredu odredaba kaznenog postupka iz čl. 354. st. 1. t. 9. ZKP-a kada je «optuženika proglasio krivim umjesto zbog kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti iz čl. 337. st. 4. KZ-a, za kazneno djelo zlouporabe ovlasti u gospodarskom poslovanju iz čl. 292. st. 1. KZ-a.

Taj drugostupanjski sud smatra kako prvostupanjski sud nije imao pravo izmijeniti činjenični opis optužnice glede namjere optuženika, koja je prema optužbi usmjerena za pribavljanje protupravne imovinske koristi za optuženike, a prema pobijanoj presudi činjenično se opisuje namjera da se protupravno pribavi korist za pravnu osobu.

Prema drugostupanjskom sudu prvostupanjski sud je mogao donijeti samo oslobađajuću presudu, obzirom da državni odvjetnik na posljednjoj glavnoj raspravi nije izmijenio činjenični opis u pravcu «opisanog načina postupanja optuženika kao i utvrđivanja njihove prave namjere», te je riječ o «novim odlučnim činjenicama» koje je mogao izmijeniti samo državni odvjetnik na posljednjoj glavnoj raspravi.

Komentar:

Ako problemu identiteta između presude i optužbe pristupamo sukladno postojećoj sudskoj praksi, ne možemo se ne složiti sa stanovištem Vrhovnog suda u primjeru 1. da djelo za koje se ovaj optuženik optužuje nije kazneno djelo.

S druge strane sasvim je jasno da onaj, tko na način kako je to učinio optuženik, aktivira takvu ubojitu napravu kakva je ručna bomba u središtu grada u stambenoj zoni zasigurno je doveo u opasnost živote i tijelo ljudi, te bi se ustvari radilo o kaznenom djelu dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom iz čl. 146. (153.) tadašnjeg KZRH.

Međutim u ovom slučaju do oslobađajuće presude došlo je zbog teoretskog i praktičnog problema koji se javlja u svezi sa pitanjem objektivnog identiteta presude i optužbe.

Presuda koju smo prethodno izložili predstavlja snažan dokaz tvrdnjama svih onih koji stoje na stanovištu da pitanje objektivnog identiteta između presude i optužbe izaziva nerazumijevanje počevši od institucije državnog odvjetnika, potom kod prvostupanjskog suda, ali i kod drugostupanjskih sudova, uključujući i najviši sud.

Svi autoriteti procesnopravne misli koji su se bavili ovim pitanjem mogu se podijeliti u dvije skupine.

Prvu skupinu predstavljaju autori koji zastupaju stanovište da je sud pri donošenju presude vezan za činjenični opis djela sadržan u optužnici, a drugu skupinu predstavljaju autori koji smatraju da je sud vezan samo događajem koji je predmet optužbe, bez obzira kako je on opisan u optužnici pa da stoga sud ima ovlast događaj utvrditi onako kao se stvarno odigrao, odnosno kako proizlazi iz rezultata glavne rasprave, bez obzira kako je on činjenično opisan u optužnici.

O tome kojim argumentima su svoja stanovišta dokazivali pristaše prvog (užeg) tumačenja iscrpno je pisao Grubiša u spomenutom članku «Pitanje objektivnog identiteta

presude i optužbe», kao što je iscrpno i studiozno elaborirao i argumente pristalica drugog (šireg tumačenja) identiteta presude i optužbe, osobno se priklanjajući onim prvima, čemu se priklonila i praksa Vrhovnog suda Republike Hrvatske, a time i praksa svih sudova u državi.

Smatramo da su argumenti pristalica užeg tumačenja, de lege lata prihvatljivi, odakle je daljnji zaključak da bi de lege ferenda ovo pitanje valjalo temeljito preispitati, jer u praksi dovodi do apsurdnih situacija, među koje spada i naprijed izložena .

Izloženi primjer pokazuje da se državni odvjetnik našao u vrlo nezgodnoj situaciji, on je tijekom istrage imao iskaz oštećenika koji je govorio da je optuženik bombu držao u ruci vičući da će je «baciti i pobiti nas», a nakon toga da je čuo zvuk udara metala o rešetku prozora, te da kojim slučajem bomba nije udarila u rešetku i odbila se «nas dvojica bi tamo poginuli»

Logično je da je državni odvjetnik imao dokaze za podići optužnicu zbog kaznenog djela pokušaja ubojstva.

Državni odvjetnik nije mogao znati kakve zaključke o odlučnim činjenicama će donijeti prvostupanjski sud nakon provedene glavne rasprave, posebice je teško unaprijed predvidjeti kakve će zaključke sud donijeti u pogledu dokazanosti takozvanih subjektivnih činjenica koje opredjeljuju biće djela (konkretno da li je optuženik imao namjeru oštećenika lišiti života ili pak ugroziti njihovu sigurnost općeopasnim sredstvom).

Konačno državni odvjetnik svoju nezavidnu poziciju dokazao je i time što je istražni zahtjev podnio zbog kaznenog djela ugrožavanja sigurnosti općeopasnom radnjom ili sredstvom, optužnicu je podigao zbog kaznenog djela pokušaja ubojstva na štetu dvije osobe, propustio je uložiti žalbu protiv prve presude kojom je optuženik oglašen krivim za kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti, čime je postao vezan zabranom reformatio in peius, zbog čega je morao ustrajati u optužbi za kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti iz čl. 50. st. 2. KZRH te nije mogao izvršiti prekvalifikaciju na kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom iz čl. 146. (153.) st. 1. KZRH, jer je ono teže kazneno djelo po propisanom minimumu (šest mjeseci) u odnosu na kazneno djelo ugrožavanja sigurnosti iz čl. 50. st. 2. (tri mjeseca).

S druge strane u nezavidnoj poziciji nalazi se i sud, jer ukoliko se prikloni stanovištu da je namjera optuženika bila uperena na ugrožavanje sigurnosti ljudi i imovine, prema užem stanovištu optuženika koji je počinio teško kazneno djelo mora osloboditi od optužbe, jer ga ne može osuditi za drugo kazneno djelo u odnosu na optuženo.

Sudska praksa Vrhovnog suda pojam drugog kaznenog djela rješava prvenstveno polazeći od pojma zaštitnog objekta, polazeći od toga da kazneno djelo ubojstva kao zaštitni objekt ima život i tijelo, dok kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnom radnjom ili sredstvom ima za zaštitni objekt opću sigurnost ljudi i imovine, pa stoga i stanovište da je riječ o različitim zaštitnim objektima, te različitim kaznenim djelima.

Međutim, postavljamo pitanje nije li ugrožavanje života i tijela neke osobe samo niži pojam u odnosu na izazivanje opasnosti općeopasnom radnjom ili sredstvom za život neke osobe, odnosno nisu li kaznena djela protiv života i tijela samo specijalni oblik kaznenih djela

protiv opće sigurnosti ljudi, u kom slučaju se ne bi radilo o drugom već o drugačijem kaznenom djelu, sa istovrsnim zaštitnim objektom, u kojoj situaciji bi optuženi za kazneno djelo ubojstva mogao biti osuđen za kazneno djelo dovođenja u opasnost života opće opasnom radnjom ili sredstvom, zaštitni objekt u oba slučaja je pravo na život odnosno pravo na tjelesni integritet.

Ako se već zauzima drugačije stanovište, a sve in favorem optuženiku, ne bi li načelo jednakosti oružja moralo dati za pravo državnom odvjetniku da postavi alternativnu optužnicu, jer sve do objave presude državni odvjetnik nema saznanja o tome koje odlučne činjenice će sud smatrati dokazanima, a koje nedokazanima.

Jer, ako za optuženika iz njegovog prava na obranu proizlazi pravo da se obrani od svih tvrdnji o postojanju teretećih činjenica, onda se i državnom odvjetniku treba dati mogućnost da svoju optužbu zaštiti od propadanja samo zbog toga što je prije objave presude smatrao da ima dovoljno dokaza za opstojnost odlučnih činjenica na kojima se temelji optužba, što međutim sud ne prihvaća, a mora optuženika osloboditi od optužbe iako je evidentno da je on u sklopu inkriminiranog događaja počinio kazneno djelo koje je drugačije ili čak drugo u odnosu na optuženo.

Kada se traži pravi smisao neke zakonske norme najprije se poseže za gramatičkim tumačenjem.

Odredbom čl. 350. st.1. aktualnog ZKP-a, koja odredba se ne razlikuje od odgovarajuće odredbe njegovih prethodnika od 1953. godine naovamo, presuda se može odnositi samo na osobu koja je optužena i samo na djelo koje je predmete optužbe sadržane u podnesenoj, odnosno na glavnoj raspravi izmijenjenoj ili proširenoj optužnici.

Doista, gramatičkim tumačenjem ove odredbe mogli bismo izvesti zaključak da je sud, mimo državnog odvjetnika ovlašten izmijeniti optužnicu na način da optuženika oglasi krivim za drugo kazneno djelo od onoga iz optužnice, krećući se u okvirima događaja koji je rezultirao kaznenim djelom.

Međutim, ukoliko bi sud imao takvo ovlaštenje, on bi mogao optuženika oglasiti krivim za drugo kazneno djelo, a na iznenađenje optuženika te zastupnika optužbe, čime je ugroženo pravo na obranu od optužbe, a sam sud stavlja se u poziciju tužitelja jer optuženiku dodaje novu i veću kriminalnu količinu i mimo optužbe.

Štoviše, u takvoj situaciji optuženik nema niti šanse obraniti se od onih terećećih činjenica koje sud mimo optužbe utvrdi na štetu optuženika.

Naš aktualni ZKP, očito vodeći računa o pravu na obranu odredbom čl. 341. daje ovlast tužitelju da do završetka dokaznog postupka usmeno na zapisnik izmijeni optužnicu ili podnese novu, nakon čega optuženik ima pravo očitovati se o osnovanosti takve optužnice, što je ključni argument pristaša užeg tumačenja identiteta presude i optužbe, koji argument je tako snažan da ga je teško poljuljati.

S druge strane pred tužitelja se postavljaju preveliki zahtjevi.

On mora tijekom dokaznog postupka «predvidjeti» što o opstojnosti odlučnih činjenica smatra sud, te takvoj prognozi prilagoditi optužbu.

Međutim, niti sud sve do vijećanja i glasovanja ne može znati koje činjenice smatrati dokazanim a koje nedokazanim, zbog čega može i ponovno otvoriti glavnu raspravu u smislu čl. 349. st. 1. ZKP-a.

Samo sud ovlašten je, ali i dužan, savjesno ocijeniti svaki dokaz pojedinačno i u svezi s ostalim dokazima te na temelju takve ocjene izvesti zaključak je li neka činjenica dokazana (čl. 351. st. 2. ZKP-a). Nije li dakle pred tužitelja postavljen nemogući zahtjev da prije takve sudbene ocjene dokaza procijeni kakve će zaključke o opstojnosti odlučnih činjenica izvesti sud, a da bi tome prilagodio optužbu.

Izloženi praktični razlozi upućuju na nužnost da prilikom izmjena ili dopuna Zakona o kaznenom postupku zakonodavac svakako mora voditi računa o izloženim teškoćama u kojima se nalazi sudska praksa zbog zakonodavnog pristupa koji nema uporišta niti u praktičnim razlozima, a što je još važnije niti u povijesnim, a niti komparativnim uzorima.

III PRIJEDLOZI DE LEGA FERENDA

Izlaz iz postojeće situacije moguće je iznaći na slijedeći način:

Prvo rješenje:

Tužitelj (bilo državni, bilo privatni) trebali bi imati mogućnost postaviti **alternativnu optužbu**, dakle u prethodno izloženom primjeru br. 1. optužiti za kazneno djelo pokušaj ubojstva s izravnom namjerom, a **alternativno**, ukoliko sud ne utvrdi da je namjera optuženika bila oštećenika lišiti života, optužiti za kazneno djelo dovođenja u opasnost života i imovine općeopasnim sredstvom, što bi istovremeno osiguravalo i pravo na obranu, jer se optuženik može očitovati i pružiti eventualne protudokaze u odnosu na takvu alternativnu optužbu.⁹

Drugo rješenje:

Pojam identiteta presude i optužbe u objektivnom smislu valja šire tumačiti, polazeći od toga da je predmet presude povijesni događaj, događaj iz ljudskog života koji je označen u optužbi te ga je sud ovlašten i dužan utvrditi onako kako se on stvarno odigrao bez obzira kako ga je tužitelj u optužnici opisao.

U tom slučaju objektivni identitet presude optužbe svodi se na identitet povijesnog događaja, te je sud ovlašten dodavati činjeničnom opisu ili ispustiti iz istoga određene odlučne činjenice, a sve prema rezultatu glavne rasprave, kako u korist tako i na štetu optuženika.

U takvoj situaciji, kada sud nađe da činjenice na kojima se zasniva optužba, a koje se nameću kao vjerojatne, predstavljaju drugo kazneno djelo od onoga iz optužnice, dužan je na to prethodno upozoriti stranke i o tome ih saslušati. Ovakvo rješenje sadržavao je i paragraf 218, 256 i 261 bivšeg hrvatskog ZKP iz 1875.godine.

⁹ Alternativnu optužnicu u suvremenom kaznenom postupku nalazimo primjerice pred međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju u predmetu br. IT-01-45-I u predmetu tužitelj protiv Ante Gotovine, skinuto sa internet stranica

Držimo da ne bi trebalo eliminirati niti mogućnost da državni odvjetnik u tijeku glavne rasprave izmijeni optužnicu, o kojoj optužnici bi se na isti način izjasnio optuženik, a smatramo da se međusobno ne isključuje te dvije varijante izmjene činjeničnog opisa prvotne optužbe.

Na taj način bile bi uklonjene sve teškoće s kojima se susreće sudska praksa, koje ponekad urode takvim presudama za koje je teško naći racionalno opravdanje, kao što je to slučaj i sa izloženim predmetom ovog suda u primjeru 1).

Posebice kada bi se prihvatilo drugo rješenje prestala bi potreba za postojanjem bilo kakvih pravila za rješavanje pitanja objektivnog identiteta presude i optužbe, a koja pravila je prvi sustavno, temeljem sudske prakse uspostavio Grubiša u već spomenutom članku.¹⁰

Jedino pravilo koje bi se u toj situaciji nametnulo bilo bi u tome da je riječ o istom povijesnom događaju koji je sadržan u optužbi, te da je sud dao mogućnost tužitelju, a posebice optuženiku da se izjasni o činjenicama odnosno dokazima koje ga terete, čime je očuvano i pravo optuženika da se brani od optužbe.

O komparativnim rješenjima, koja su na tragu našeg drugog rješenja dovoljno je pisao i Grubiša u spomenutim člancima, kao uostalom i u monografiji «Krivični postupak – postupak o pravnim lijekovima, Informator Zagreb 1987 pod naslovom «Prekoračenje optužbe» (str. 84-96).

Doduše valja napomenuti da su zakonodavstva suvremenih zemalja u stalnom razvitku, u traganju za najprihvatljivijim rješenjima, u postupcima čije je vrhovno načelo pravičan postupak pred nepristranim sudom, u kontradiktornom raspravljanju ravnopravnih stranaka.

Treće rješenje:

Moguće je da **sud bude vezan u užem smislu identitetom presude i optužbe, ali da ima ovlast inicirati tužitelja da preispita optužbu** obzirom na činjenice čije postojanje proizlazi iz dokaza izvedenih na glavnoj raspravi, što prema postojećem ZKP-u nije u mogućnosti.

Primjerice, aktualni Zakonik o kaznenom postupku Republike Italije,¹¹ usvaja užu koncepciju tumačenje identiteta, međutim dajući sudu ovlast da spis uputi državnom odvjetniku na razmatranje, ako smatra da činjenice koje se nameću iz provedenih dokaza upućuju na drugačije djelo.

Naime, prema odredbi čl. 516. st. 1. talijanskog ZKP-a, ako iz tijeka raspravne istrage (glavne rasprave) proizlazi da je djelo drugačije od onog kako je napisano u nalogu kojim se određuje suđenje, te ne potpada u nadležnost višeg suca, državni odvjetnik mijenja optužbu.

Prema odredbi čl. 517. st. 1. istog Zakonika, ako se tijekom raspravne istrage otkrije koneksno kazneno djelo ili otegotna okolnost koja nije bila spomenuta u nalogu kojim se određuje suđenje, državni odvjetnik stavlja na teret optuženiku kazneno djelo ili okolnost, osim ako odlučivanje ne ulazi u nadležnost višeg suca.

¹⁰ Grubiša: Pravila za praktično rješavanje pitanja objektivnog identiteta presude i optužbe NZ 11 -12/60, a o čemu je pisao i M. Petranović u svome već spomenutom članku - vidjeti fusnotu 3

¹¹ B. Pavišić i suradnici: Talijanski kazneni postupak, Rijeka 2002.

Prema čl. 519. st. 1. talijanskog ZKP-a, stranke imaju pravo opovrgavanja.

I konačno prema odredbi čl. 521. st. 1. istog Zakonika, u presudi sudac može djelu dati pravnu kvalifikaciju drugačiju od one izražene u optužbi sve dok kazneno djelo ne izlazi iz njegove nadležnosti i ne potpadne u nadležnost suda u zbornom sastavu, umjesto suda u monokratskom sustavu, a **ako utvrdi da je djelo drugačije od onog kako je napisano u nalogu kojim se određuje suđenje, sudac rješenjem određuje prijenos radnje državnom odvjetniku.**

Dakle talijanski kazneni postupak, prihvatio je uže stajalište, koje je ipak korigirano pravom suda da na opstojnost drugačijeg činjeničnog stanja upozori tužitelja, kakvu mogućnost naš aktualni ZKP ne predviđa.

Četvrto rješenje:

Obzirom na nezainteresiranost zakonodavca da preispita uređenje ovoga pitanja de lege lata, te da ga preuredi de lege ferenda, , izlaz iz izloženog stanja može iznaći i sudska praksa na način da odustane od suviše restriktivnog pristupa u tumačenju užeg pristupa problemu objektivnog identiteta presude i optužbe.

Smatramo da nema potrebe restriktivno tumačiti ono što je već u početnom pristupu suženo.

Naime, praksa Vrhovnog suda Hrvatske pitanju zaštitnog objekta, dakle vrijednosti koja se štiti pojedinom odredbom kaznenog zakona prilazi prvenstveno polazeći od sistematizacije kaznenog zakona prema odgovarajućim glavama posebnog dijela, pa je dovoljno da su dotična kaznena djela svrstana u različite glave pa da je nemoguće uspostaviti identitet, s čime se ne možemo složiti, jer je riječ o suviše formalističkom, a ne suštinskom pristupu.

Držimo da bi kaznena djela protiv života i tijela bila samo specijalni oblik kaznenih djela protiv opće sigurnosti ljudi, kaznena djela zlouporabe u gospodarskom poslovanju su samo specijalan oblik kaznenog djela zlouporabe položaja i ovlasti, a kod kaznenih djela izazivanja prometne nesreće identitet između optužbe i presude ne bi bio narušen ako sud optuženika oglasi krivim zbog kršenja druge blanketne norme Zakona o sigurnosti prometna na cestama u odnosu na onu iz optužnice¹², uz daljnji uvjet da je optuženiku pružena prilika da se izjasni o svim dokazima koji ga terete, što je i prema postojećem zakonu nužno učiniti.

Ovo rješenje iziskivalo bi preispitivanje određenih stanovišta sudske prakse, te pravila za praktično rješavanje pitanja objektivnog identiteta između presude i optužbe.

V. UMJESTO ZAKLJUČKA

Mogli bismo posegnuti i za drugim slučajevima sudske prakse koji pokazuju kako postojeće zakonodavno rješenje proizvodi apsurdne presude, jer dolazi do oslobađajućih presuda evidentnih počinitelja kaznenih djela.

¹² Za ovakvo stanovište zalagao se I. Pavlica: Zakon o krivičnom postupku u praktičnoj primjeni, Beograd 1985. str. 520, te B. Petrić: Komentar zakona o krivičnom postupku: Šid 1982. str. 895.

Pristaše užeg tumačenja pitanja objektivnog identiteta presude i optužbe uporište za takav pristup nalaze i u dominantnom akuzatorskom načelu kaznenog postupka, inzistirajući na tom načelu u širem opsegu nego što ga prihvaćaju čisti akuzatorski postupci, što se ne može zanemariti.

Međutim, čisti akuzatorski postupak započinjao je takozvanom «popularnom tužbom», koju je mogao podnijeti bilo tko iz naroda (što je teoretski moguće i u današnjim čistim akuzatorskim postupcima anglosaksonskog pravnog kruga), pa je nelogično pred takvog tužitelja postavljati tako visoke zahtjeve kao što mu se postavljaju primjenom stroge vezanosti objektivnog identiteta presude i optužbe.

Jedino opravdanje za takav pristup zakonodavca je ambicija biti «papskiji od pape».

Kako izloženo stanje traje u našem pravnom području doista predugo, preko pedeset godina, smatramo da bi pravna znanost trebala ovaj problem osvijetliti sa povijesnog i komparativnog stanovišta, te zakonodavcu sugerirati takvo rješenje koje neće ugrožavati pravo obrane, ali koje će isto tako omogućiti da svakom počinitelju kaznenog djela bude izrečena kaznenopravna sankcija na temelju zakonitog provedenog postupka pred nadležnim sudom, kao što to i proklamira čl. 1. st. 1. ZKP-a.

No, isto tako smatramo da su i neka stanovišta najvišeg suda Republike Hrvatske suviše restiktivna, čime je izloženi problem u percepciji protagonista sudske prakse dobio na težini.

U Zadru, 20. siječnja 2004. godine,

BRANKO BRKIĆ

KORIŠTENA LITERATURA:

1. M. Grubiša: Krivični postupak, Postupak o pravnim lijekovima: Zagreb 1987.
2. M. Grubiša: Pitanje objektivnog identiteta presude i optužbe: NZ 9-10/60
3. M. Grubiša: Pravila za praktično rješavanje pitanja objektivnog identiteta presude i optužbe N.Z.11-12/60
4. M. Grubiša: Pitanje objektivnog identiteta presude i optužbe prema Zakonu o krivičnom postupku iz 1976. godine, NZ 2/83
5. B. Pavišić i suradnici: Talijanski kazneni postupak, Rijeka 2002.
6. J. Pavlica: Zakon o krivičnom postupku u praktičnoj primeni, Beograd 1985.
7. B. Petrić: Identitet presude i optužbe: NZ 9-10/58
8. B. Petrić: Komentar Zakona o krivičnom postupku; Grafosrem, Šid 1982
9. M. Petranović: Neka razmatranja o problematici identiteta presude i optužbe, aktualna pitanja kaznenog zakonodavstva; Inženjerski biro, Zagreb, svibanj 2001.
10. N. Smajić: Odnos presude prema optužbi: NZ 3-4/50